wordt gemeld, dat na de wijding van de eerste inheemsche priesters een nieuwe beweging naar het Christendom ingezet is. Vanuit Afrika komt zelfs dit getuigenis: „Men zou wanen dat de heilige Xaverius zelf in het land gekomen is, zulk een invloed oefenen de zwarte geestelijken op de bevolking."

Aan den anderen kant is men ook niet blind voor de gevaren, die in deze nieuwe waardigheid en de opleiding daartoe voor menigen inheemschen jongen gelegen zijn. Een van de beste kenners der Missie-terreinen schrijft: „Daar nu eenmaal het Europeesche priester-ideaal als norm geldt, wordt de, naar dit voor hem vreemde model gevormde priester naast zijn Europeeschen collega gesteld en maakt dan over het algemeen den indruk van een niet in alle deelen geslaagde copie. Daaruit ontstaan ook de moeilijkheden, die de samenwerking tusschen beide vaak met zich brengt.

Maar toch zet Rome doelbewust door. Overal stijgt het aantal der inheemsche bisschoppen en van bijna alle velden komen berichten over bouw en groei der priester-seminaria.

Daarnaast groeien de eigen inheemsche orden en religieuze genootschappen, waardoor Rome zulk een sterken band weet te leggen tusschen groote groepen leeken en hen zoo weet in te schakelen in het een of andere practische werk.

Dit alles doet ons iets ervan zien met welk een krachtsontplooiing Rome in de Missie streeft naar het groote doel: heel de wereld voor Rome. Dit sluit ook in, dat zij het oog gericht houdt op de Protestanten in de Missie-landen. Zij ook moeten voor Rome gewonnen worden. Ja het heeft soms den schijn, alsof zij het eerste Missieobject zijn.

Maar al zal daarvoor het gevaar wel niet zoo heel groot zijn, wij zullen toch een open oog moeten blijven houden voor de geweldige moeilijkheden, die uit deze doelstelling van Rome kunnen voortvloeien. Moeilijkheden, waarmede nu al op onze eigen terreinen onze zendelingen het zwaar te verantwoorden hebben.

Toch is er geen enkele reden om te wanhopen. De Zending heeft het gebod. Het gaat in de laatste plaats niet om een zichtbare overwinning, maar om de prediking van het Evangelie in de geheele wereld tot een getuigenis allen volkeren.

Z. J. v. d. L.

PERSSCHOUW

Dat God „OP GODDELIJKE WIJZE" „Zijn oor heeft".

De hoogleeraren Kuyper en Hepp deden een vereenden aanval op den heer A. Janse. Hij zou leeren, dat God handen, oogen, voeten heeft. Reeds lazen onze lezers een afwijzing van die meening, als ware ze de zijne, door den heer Janse. Niettemin kwam „De Heraut" de beschuldiging handhaven. En dat op dezen grond: de heer Janse had geschreven, dat men niet klaar was met de bewering: als de Schrift spreekt van handen, voeten Gods, is dat „niet eigenlijk" op te vatten. Dus, zoo concludeert „De Heraut", is het eigenlijk bedoeld, volgens den heer Janse.

Hoe weinig dit argument doeltreffend is, blijkt wel, als men het reeds haast vergeten artikel van den heer Janse zelf leest. („Op den Uitkijk", 2 Dec. 1933!) Ter oriënteering van onze lezers laten we het artikel volgen in zijn geheel:

D e g e d a a n t e d e r d o o d e n i n d e n s c h e o o l.

En als hij in den Hades zijn oogen ophief...
Lukas 16: 23.

In het verhaal van den rijken man en den armen Lazarus zegt de Heere Jezus van den rijke, dat hij in den Hades z i j n o o g e n o p s l o e g.

Had die man dan nog oogen?

En verder ziet hij Abraham. Had Abraham dan een gedaante?

Bovendien ziet hij ook nog den bedelaar, die eens aan de poort van zijn huis zat. En dan vraagt de rijke of Lazarus mag komen om met zijn vinger de tong des rijken te verkoelen, vanwege de smartende vlam.

De vraag rijst dan: wat is Lazarus' vinger, wat is dan de tong en de pijn van den rijke en wat is dat water en dat vuur?

De kantteekenaars van de Statenvertaling plaatsten deze noot bij: „sloeg zijn oogen op":

> „Deze woorden, gelijk ook eenige navolgende, moeten niet eigenlijk verstaan worden, want de ziel, een geestelijk wezen zijnde, heeft noch oog, noch tong, noch vinger, maar bij gelijkenis om daarmede uit te drukken zoo de grootheid der pijnen in de hel als de onveranderlijkheid van den staat der zielen na dit leven, zoo in den hemel als in de hel zijnde."

Deze verklaring bevredigt echter niet.

Daar wordt wel gezegd: ge moet het niet „e i g e n l i j k" verstaan — maar hoe dan wel?

't Vervolg der verklaring schijnt te duiden op een symbolisch spraakgebruik, alsof er van oogen, tong, vinger, pijn, vuur, en water maar sprake was in f i g u u r l i j k e n zin: „om uit te drukken..."

Toch wordt niet onbewimpeld verklaard, dat het maar figuurlijk gesproken is.

't Zou ook ingaan tegen den geheelen inhoud der Heilige Schrift op dit gebied.

De Heilige Schrift neemt het hiernamaals even reëel als het leven hier.

En de geestenwereld, engelen en duivelen, worden even reëel voorgesteld als de menschen. 't Zijn óók schepselen.

En ze komen steeds voor in een bepaalde g e d a a n t e.

Zij hebben handen en voeten (Openb. 10 : 1—2). Zij spreken en hooren. Zij hebben vaak ook vleugels. Zij verplaatsen zich. Een engel „sloeg" de zijde van Petrus om hem wakker te maken (Hand. 12 : 7). Zij kunnen iemand bij de hand grijpen om hem weg te brengen (Genesis 19 : 16). 't Gaat toch niet aan om dit alles figuurlijk, „oneigenlijk", symbolisch te verstaan. Zoo'n engelenhand is toch niet zooiets als een gedachtehand in ons geestesleven?

Ook in de practische kennis der volken omtrent het doodenrijk vindt men altijd weer, dat de mensch dáár in ándere bestaanswijze, maar niettemin in dezelfde gedaante als hij hier leefde, voortbestaat, zoodat er ook onderling herkenning is.

Welke moeilijkheid hebben dan de Kantteekenaars hier gehad?

Waarom konden zij niet aansluiten bij de practische levenswijsheid aller volken omtrent het doodenrijk en bij de practische uitspraken der Heilige Schrift, die toch zoo eenvoudig zijn, dat een kind het kan verstaan?

Zij kwamen in de moeite door het g e e s t - s t o f - d u a l i s m e. Zij aanvaardden de definitie: de mensch bestaat uit lichaam (= stof) en ziel (= geest). En zij dachten erbij, dat deze substanties dragers van 't bestaan waren. In ons vorig artikel brachten we op dit substantiebegrip critiek uit. Wij zagen, dat het b e s t a a n der schepselen door G o d gedragen wordt en dat stof en geest geen zelfstandige substanties zijn.

Welnu — deze verkeerde vraagstelling: was die „vinger" van Lazarus nu s t o f óf geest? bracht de moeilijkheid.

Vinger behoort bij lichaam, en lichaam is stof, zeiden de vertalers. Dus kón vinger niet „eigenlijk" verstaan worden.

Want — zoo meenden zij — geest heeft geen vingers.

En vuur en water en pijn uit dit verhaal zijn g e e n s t o f en als „geest" kúnnen zij niet bestaan. En een derde „bestond" niet, naar men meende. Zoo kwam men in groote moeilijkheden.

Al die moeilijkheden vervallen echter, wanneer we de definitie van het geest-stof-dualisme loslaten. Er is zeer zeker stof en er is geestesleven in ons — maar er is nog veel meer in de schepping.

De fijnbewerktuigde geesten, die engelen heeten, zijn maar niet vormlooze geestsubstanties in de Heilige Schrift, maar s c h e p s e l e n met een eigen bestaan, die óók, evengoed als wij hier, handen, voeten, oogen, ooren en een gedachtenleven hebben. Maar dan alles als geest. Dus geest-oogen enz....

De geheele practische voorstelling der Heilige Schrift spreekt van deze gedaante der engelen en van hun gevoels- en wilsleven en van hun denken en begeeren even reëel als over deze dingen bij ons.

Zoo mogen we dan eenvoudig aannemen wat de Schrift zegt: de dooden hebben in hun ándere onstoffelijke bestaanswijze in het doodenrijk w e r k e l i j k hand en voet en tong. Zij hebben w e r k e l i j k hun eigen gedaante, waaraan zij herkend worden. Zij spreken en hooren, zij denken en voelen pijn, zij hebben zelfs te doen met vuur en met water, met afgronden, die scheiden, en zij zijn even reëel, even werkelijk b e s t a a n d e als wij.

Maar deze wereld is voor ons h i e r, n u, niet grijpbaar, niet tastbaar, niet zichtbaar.

Zij zijn wel r e ë e l, dat is werkelijk bestaande — maar niet c o n c r e e t, niet voor ons tastbaar bestaande.

Ook de pijn is maar niet geestelijk of symbolisch of figuurlijk, maar zeer reëel in de Heilige Schrift.

Dat doet ons vaak opschrikken als 't zoo reëel voor ons wordt. Gods oordeel over de zonde i s ook schrikkelijk. Wat vreeselijke tooneelen spelen zich i n c o n c r e t o hier op aarde tastbaar voor ons af! Waarom zou dan de Heilige Schrift niet geloofwaardig zijn als zij spreekt van een even reëel ander vuur in die andere bestaanswereld der schepselen, die tegen Hem hebben gezondigd en die Zijn groote g e n a d e des Verbonds, evenals die rijke Jood, hebben versmaad in een eigengerechtig leven?

En ook zal het velen troosten als zij den troost, dien Lazarus ontving na z'n ellendig leven, even reëel mogen zien als z'n vroeger leven. Dat God nú de lijders heeft thuisgehaald om mét Abraham aan te zitten aan de bruiloft des L a m s, en dat deze kinderen Gods, die ons voorgingen naar dat land, waar de menschen ánders bestaan, dat deze kinderen Gods daar e v e n w e r k e l i j k met hun gansche bestaan, met hart en ziel, met spreken en hooren, ja met handen en voeten en oor en oog bij Jezus mogen zijn, dat troost toch zoo sterk.

Wat de Heilige Schrift ons doorgaande daarvan leert, dat is niet iets vaags, iets oneigenlijks, iets onwezenlijks, niet iets figuurlijks — neen, het is de realiteit der b e s t a a n d e doodenwereld, die wel ontslapen is — en ontkleed werd — en die wel r u s t ten opzichte van de aarde, en ook nog rust ten opzichte van het volle menschenleven op de nieuwe aarde, dat hen wacht — maar die toch even w e r k e l i j k en in v o r m e n en g e d a a n t e n b e s t a a t als wij hier op aarde.

Er is m.i. geen enkele reden in de Heilige Schrift, noch in de practische kennis der volken, die tegen deze opvatting pleit.

De moeilijkheden komen eerst wanneer men het geest-stof-dualisme der Grieksche philosophie in wil dragen in het practische denken bij het lezen der Heilige Schrift.

Eenvoudige Schriftlezers zouden geen last van Grieksche philosophie hebben, wanneer niet de Middeleeuwsche theologie een synthese van deze heidensche wijsbegeerte en de leer der Heilige Schrift had gemaakt. Via de theologie is het gemeengoed geworden en zoo is de populaire opvatting ontstaan, die hier moeilijkheden veroorzaakt.

Wanneer de Heilige Schrift spreekt van de oogen des Heeren, van Gods hand, van Zijn arm, van Zijn oor en van Zijn toorn en blijdschap, van Zijn „vriendelijk aangezicht" en van Zijn „achterste deelen" (Ex. 33 : 23) en van Zijn troon en van de dienaars om dien troon (Openb. 4 : 2), dan is er evenmin reden om hier van „oneigenlijk" te spreken, alsof dit slechts symbolisch of geestelijk was.

Tegenover de opvatting van ketters, dat God stoffelijk was, moeten we niet zetten de opvatting, dat de substantie van God geestsubstantie is — want dat zou slechts de ketterij verleggen van „stof" op „geest".

We kunnen den Schepper niet doen „bestaan" uit schepselsubstantie.

Als de kerk tegenover deze ketters beleed de „spiritualitas Dei", de geestelijkheid Gods, dan bedoelde zij daarmee, dat God een e i g e n e, v a n h e t b e s t a a n d e r w e r e l d o n d e r s c h e i d e n e b e s t a a n s w i j z e h e e f t. Onstoffelijk en niet behoorende tot de zienlijke schepselen om ons heen.

Zoo keerde de kerk zich scherp tegen alle vermenging van God en de zichtbare wereld, tegen alle theosophische speculaties. Minder sterk was 't verweer der kerk echter tegen de voorstelling, dat God van geestelijke substantie zou bestaan.

Wel zegt Dr H. Bavinck in zijn Gereformeerde Dogmatiek II² blz. 176, dat de spiritualitas Dei v a n e e n g e h e e l a n d e r e en e e n i g e s o o r t is, dus „geheel verschillend van onzen geest en van de ziel" — maar toch ziet hij in onze „ziel" analogie met God — en niet in ons lichaam.

Op het standpunt van de eenvoudige lezing der Heilige Schrift — en los van het stof-geest-dualisme — is er m.i. geen bezwaar tegen om het zoo te zeggen: God is absoluut á n d e r s dan het schepsel — maar de mensch is a l s s c h e p s e l geschapen naar Zijn beeld en gelijkenis en nu draagt de mensch i n z i j n g e h e e l het beeld Gods. Daarom kan éven r e ë e l gesproken worden van Gods oor als van onze ooren. Ook wat vorm betreft. Alleen, wij mogen ons geen „beeld", geen schepselen-oor daarvan maken, noch stoffelijk, noch geestelijk.

De populaire meening, dat een engel geen reëele v o r m zou kunnen hebben, is tegen de Schrift. Maar ook de stelling, dat God g e e n v o r m zou kunnen hebben, is tegen de duidelijke uitspraken der Schrift. God is niet vormlooze gedachte, maar ook geen scheppingsvorm. Hij heeft op Goddelijke wijze Zijn oor, dat Hij neigt tot het geroep der rechtvaardigen.

Dat ons g e e s t e s l e v e n geen eigen vorm heeft (we kunnen o n z e n g e e s t niet zien), dat sluit niet in, dat engelen niet gezien kunnen worden of dat Mozes, die den Heere in 't voorbijgaan mocht zien, zooals men iemand nog juist van achteren ziet in 't voorbijgaan (Exodus 33 : 23), Hem niet w e r k e l i j k zou hebben aanschouwd in Zijn Goddelijken vorm. Als we God zullen zien van aangezicht tot aangezicht — dat zal w e r k e l i j k zijn. Hij zal in onze oogen blikken en ons doorzien tot in ons binnenste. Zijn Goddelijk oog zal in 't onze blikken.

O, wat zal dat zijn als wij — arme zondaren — dan zullen zien een liefderijk oog, een vriendelijk aangezicht, dat als met een lichtenden glans overdekt wordt als Hij ons ziet. — Wordt niet elken Zondag over ons die zegen uitgesproken: Hij doe Zijn Aangezicht over u lichten? — Wat zal dat zijn, als we Hem z i e n, als Hij Zijn Goddelijk oor neigt om te hooren, wat wij tot Hem zeggen.

En wat zal dát zijn, als wij „u i t o n s v l e e s c h", met ons stoffelijk vernieuwd oog, Hem mogen zien, als Hij bij ons w o o n t.

Neen, dat zijn geen f i g u u r l i j k e bestaanswijzen, gelijkende op ons g e e s t e s l e v e n — een soort bestaan, zooals onze „gedachten" bestaan. (Onze gedachten bestaan ook reëel, doch alleen reëel áls gedachten). De Heilige Schrift kent nog veel meer realiteiten, dan die van stof en van geestesleven. We moeten niet kiezen tusschen het materialisme of de „Geisteskultur" — we behoeven ook ten opzichte van de dooden geen keuze te doen tusschen spiritistische geheimzinnige materialisatiedraden, waarin geesten zich openbaren zouden, en tusschen als-gedachten-spinsels-„bestaande" wezens — we mogen rustig aan God overlaten in welke bestaanswijze Hij de g e e s t e n (engelen en duivelen) en in welke Hij de dooden draagt.

En we mogen de Schrift gelooven, dat in die bestaanswijzen óók tong en oor en mond en hand en voet en vuur en water, pijn en vreugde, vraag en antwoord, reëel voorkomen.

Naar aanleiding van een en ander schrijft de heer Janse ons:

V a l s c h e c o n c l u z i e s g e t r o k k e n u i t e e n v o u d i g S c h r i f t g e l o o f.

Uit bovenstaand artikel, dat verscheen in „Op den Uitkijk", 10e Jg. no. 5 (2 Dec. 1933) en waarover ondergeteekende nooit één letter critiek heeft ontvangen, wordt n u door Prof. H. H. Kuyper voorzichtig geconcludeerd (in „De Heraut" van 4 April 1937), alsof de heer Janse zou leeren, dat God „niet geestelijk, d u s .... stoffelijk" moet zijn en dat hij God „een lichaam toeschrijft". Deze conclusies zouden geheel ten onrechte gemaakt worden.

Wie bovenstaand artikel kan lezen, zal opmerken, dat de strijd aangebonden wordt tegen de meening, dat de „stoffelijke" wereld om ons heen de eenige „eigenlijke" wereld zou zijn. Zoo zou bijv. in de uitdrukking: de hemel is Zijn troon en de aarde is de voetbank Zijner voeten, deze troon en deze voetbank „symbolisch" en niet „reëel" zijn.

Ik zou willen, dat mijn lezers het zagen, dat de troon Gods (de hemel) en de voetbank (deze „stoffelijke" aarde) in geheel eenigen zin w e r k e l i j k en r e ë e l als troon en voetbank door de Schrift worden geleerd.

Ik bestrijd geen Schriftgegevens — integendeel — en geen belijdenis der kerk — integendeel — maar wat ik bestrijd is dat soort filosofie, dat de Geestelijkheid Gods en het geest-zijn der engelen meent te kunnen begrijpen onder het stof-vorm schema van Aristoteles, zooals bijv. in het door mij aangehaalde citaat